

Maďarské menšinové strany na Slovensku v tridsiatych rokoch 20. storočia v obraze archívnych dokumentov

Mária Ďurkovská, Spoločenskovedný ústav SAV Košice, durkovska@saske.sk

ĎURKOVSKÁ, Mária. The Hungarian minority parties in Slovakia in the 1930s in the archive documents. *Individual and Society*, 2013, Vol. 16, No. 3.

The article deals with the Hungarian minority parties in Slovakia in the thirtieth years of 20th century. It is describing their political activities, political orientation of these political parties and attitudes of Hungarian inhabitants toward Czechoslovak Republic.

Országos Keresztényszocialista Párt. Magyar Nemzeti Párt. Hungarian minority. German minority. Czechoslovakia.

Publikačný výstup je súčasťou riešenia grantovej úlohy VEGA MŠVVaU a SAV 2/0023/12 Československá republika a maďarská menšina na Slovensku 1930 - 1938

Na politickom vývoji medzivojnového Československa sa významnou mierou podpísali vzťahy medzi väčšinovým slovenským obyvateľstvom a maďarskou komunitou. Obe spoločenstvá sa v novom štáte, dramaticky odlišnom od predvojnového Uhorska, ocitli náhle a v rozdielnom postavení. Národe orientovaná časť Slovákov vítala zrod Československa ako medzník, umožňujúci cestu k národnej emancipácii. Očakávaná umocňovala i skutočnosť, že CSR bola budovaná ako národný štát, v ktorom sa Slováci stali súčasťou tzv. štátotvorného československého národa.

Uhorsko v dôsledku Trianonskej zmluvy stratilo približne dve tretiny svojho územia a obyvateľstva. Stanovenie nových hraníc však nevyriešilo etnické problémy daného regiónu. Aj keď väčšina novovzniknutých štátnych útvarov sa definovala ako národné štáty, v skutočnosti to boli mnohoetnické spoločenstvá zaťažené množstvom problémov. Pomer národnostných menšín bol v Rumunsku 28%, v Poľsku 31%, v Československu 35%, v Juhoslávii 26%. [1] V posledných dvoch štátoch bola jednota štátneho národa len fikciou, tak v prípade Juhoslávie srbsko-chorvátsko-slovinské, v prípade Československa politicky účelový konštrukt tzv. československého národa, ktorý odmietala značná časť Slovákov. Kritika centralistickej politiky vládnej koalície politických strán zo strany slovenských autonomistov ale tiež zo strany maďarských politických subjektov oslabovali kohéziu novovzniknutého štátu. V takýchto podmienkach zlyhali nielen nacionalistické národnoštátne snahy o etnickú jednotu, ale aj tie masarykovské sny, ktoré mali za cieľ vytvorenie multikultúrneho národného štátu, ktorý by do svojej štruktúry včlenil viacnárrodnostné osobitosti.

V prípade Československej republiky najväčším problémom bezpochyby bola otázka prítomnosti vyše troch miliónov sudetských Nemcov, čo okrem prezidenta Tomáša G. Masaryka opakovane zdôrazňovali aj ďalší predstavitelia pražskej politiky. Preto pražská vláda, v ktorej mali dominantné postavenie Česi, všetky národnopolitické otázky - vrátane emancipačných požiadaviek Slovákov a otázky Maďarov žijúcich na Slovensku - podriadila riešeniu nemeckej otázky. Otázka maďarskej menšiny však bola základným problémom Slovenska, lebo určovala nielen vzťah medzi Maďarskom a Československom, ale mala výrazný vplyv na štátoprávne postavenie Slovenska v rámci Československa, na jeho celý hospodársky, sociálny a politický vývoj.

Na Slovensku bolo po vzniku Československej republiky bolo niekoľko okresov, ktoré mali skoro výlučne maďarský charakter, kde maďarské obyvateľstvo dosahovalo viac ako 90%. Takými boli okresy Feledince (93,78%), Tornaľa (93,56%), Dunajská Streda (93,18%), Parkan (93,17%), Želiezovce (92,64%) a Komárno (90,44%). Na druhej strane existovali okresy, kde počet obyvateľstva maďarskej národnosti nebol vyšší než 0,5%. Patrili k nim Námestovo (0,03%), Myjava (0,04%), Kysucké Nové Mesto (0,08%), Veľká Bytča (0,08%), Skalica (0,21%), Nové Mesto nad Váhom (0,32%).^[2]

V roku 1921 sa pri prvom sčítaní ľudu v Československu k maďarskej národnosti prihlásilo 650 597 obyvateľov a tvorili 21,7% obyvateľstva Slovenska. V tomto sčítaní sa ešte prejavili dôsledky maďarizačnej politiky z obdobia Uhorska i povojnovej nestability. Pri sčítaní obyvateľstva v roku 1930 sa k maďarskej národnosti na Slovensku prihlásilo 585 434 osôb, ktoré tvorili 17,6% obyvateľstva na Slovensku. Počet obyvateľov maďarskej národnosti sa znížil oproti sčítaniu z roku 1921 o 65 tisíc. Dialo sa tak nielen pod vplyvom prirodzeného návratu časti pomadžarského obyvateľstva k pôvodnej slovenskej národnosti, ale aj v dôsledku asimilačnej politiky štátu.^[3]

Medzi najpálčivejšie problémy maďarskej minority patrili ťažkosti súvisiace s ekonomickým a sociálnym postavením maďarského obyvateľstva na Slovensku. Československý štát pri obsadzovaní úradov štátnej a verejnej správy preferoval tzv. štátotvorné elementy, následkom čoho dochádzalo k výraznej zmene v štruktúre povolania obyvateľov v tzv. kategórii nevýrobných povolanií, medzi ktoré rátame štátne a verejné služby, obchod, peňažníctvo, dopravu, slobodné povolania a pod. K zníženiu počtu občanov maďarskej národnosti v nevýrobných povolaniach do určitej miery prispel aj príklon časti židovskej minority k československej národnosti, ktorá pôvodne deklarovala národnosť maďarskú. Ďalším dôvodom úbytku zamestnancov v nevýrobnom povolaní bolo prepúšťanie maďarských zamestnancov jednak z dôvodu nezloženia sľubu vernosti Československej republike, ako aj pre postoje a aktivity, klasifikované štátnymi orgánmi ako „nelojálne činy“ voči republike. Svoju úlohu zohrávala aj neznalosť úradnej reči. Môžeme konštatovať, že prijímanie občanov maďarskej národnosti do štátnych a verejných služieb bolo pre nich o to nepriaznivejšie, že pri vtedajšej stagnácii slovenského priemyslu a ekonomického života vôbec, bolo na Slovensku veľmi málo možností a príležitostí pre ich umiestnenie v oblasti výrobnjej a distribučnej činnosti. Isté možnosti poskytovalo jedine poľnohospodárstvo, a je potrebné zdôrazniť, že v dvadsiatych rokoch v ňom pracovali takmer dve tretiny obyvateľov maďarskej národnosti.^[4]

Stav ekonomiky je pre rozhodovanie voličstva veľmi dôležitý. Celosvetová hospodárska kríza, ktorá zachvátila Európu, v Československu rozhodne nezaostávala. Znamky zlepšenia sa objavili až v roku 1934. Hospodárska kríza mala vplyv i na politický vývoj v Československu. S postupujúcou hospodárskou krízou a i vplyvom medzinárodnej situácie sa stále viac začala prejavovať nacionálna rôznorodosť československého štátu. Za týchto nepriaznivých podmienok, nielen v hospodárstve, sa blížilo konanie štvrtých, a na dlhú dobu posledných slobodných volieb. V priebehu predvolebnej kampane vyzdvihovali vládne strany svoje doterajšie úspechy. Prehry vysvetľovali nepevnosťou ostatných členov koalície, ale hlavne správaním opozície ľahostajnej k vývoju v štáte.

Časť maďarskej menšiny podporovala občiansku orientáciu politických strán (sociálna demokracia, komunistická strana a agrárna strana), pričom až do polovice tridsiatych rokov 20. storočia časť z nich patrila medzi tzv. aktivistické strany v rámci vládnej koalície. Protipól tvorili strany, ktoré sa formovali na etnickom princípe - **Krajinská kresťansko-socialistická strana** - KKSS (Országos Keresztényszocialista Párt), predsedom strany bol najskôr Jenő Lelley, od roku 1925 Géza Szüllö, od neskôr funkciu prevzal gróf János Esterházy a **Maďarská národná strana** - MNS (Magyar Nemzeti Párt), jej predsedom bol József Szent-Ivány, potom Andor Jaross. Tieto dve strany boli zastúpené aj v česko-slovenskom parlamente a vyvíjali opozičnú činnosť. O priazeň maďarských voličov sa usilovalo aj niekoľko ďalších subjektov, ktoré však na politickej scéne zohrávali len okrajovú úlohu.^[5]

Kým Maďarská národná strana mala výrazné nacionalistické zafarbenie a združovala majetnejšie a podnikateľské vrstvy maďarského obyvateľstva, Krajinská kresťansko-socialistická strana, pretože sa hlásila ku kresťansko-sociálnemu programu, mala vo svojich radoch aj nemaďarských príslušníkov, najmä slovenskej národnosti a časť nemeckej menšiny na Slovensku.^[6]

V ekonomickej oblasti sa KKSS stavala proti pozemkovej reforme a proti prenikaniu českého kapitálu na Slovensko. Požiadavky smerovali k zachovaniu hospodárskych pozícií maďarskej buržoázie a katolíckej cirkvi. V kultúrnej oblasti sa zasadzovala za jazykovú rovnoprávnosť, podporovala cirkevné školstvo a vo všeobecnosti vystupovala proti liberalizácii spoločenského života. Ústredným bodom programu bola otázka autonómie Slovenska, kde požadovala okamžité realizovanie úplnej autonómie Slovenska, ako aj uznanie všetkých práv národnostných menšín a ich uvádzanie do praxe. KKSS ponímala otázku autonómie ako prostriedok na elimináciu českého vplyvu na Slovensku a súčasne na priblíženie k Maďarsku. Na

schôdzke strany konanej 4. októbra 1925 v Košiciach Géza Szüllö dokonca prehlásil: „Známe povinnosti vůči státu, budeme loyálními, ale nikdy nezapomeneme co jsme. Tak jako nezapomeneme hoch nikdy své matky, nezapomeneme také my nikdy, že naší matkou bylo Maďarsko. Prohlašuji opětně, že budu bojovat za práva Maďarů, k čemuž žádám Vaší podpory.“^[7]

Maďarská národná strana sa opierala predovšetkým o stredné vrstvy na dedine a v poľnohospodárstve. Hoci išlo o stredných a majetnejších roľníkov, rozhodujúcu úlohu v strane zohrávala pomerne úzka skupina veľkých vlastníkov pôdy.

Členovia MNS boli takmer výlučne maďarskej národnosti a hlásili sa k protestantským cirkvám, najmä ku kalvinizmu. To bola aj jedna z trech plôch, ktorá ovplyvňovala spoluprácu s kresťanskými socialistami. MNS vychádzala z kritiky vládnej politiky a z pozície utlačovanej národnostnej menšiny. Pozemkovú reformu odmietala ako chybný prístup k riešeniu agrárneho problému a žiadala, aby prídely pôdy v maďarských oblastiach dostávali iba maďarskí roľníci. Dôležité miesto v programe a politike MNS zaujímala národnostná otázka, resp. otázka autonómie Slovenska. MNS však nechápala autonómiu ako kresťanskí socialisti, ale pristupovala k nej z hľadiska postavenia maďarskej menšiny na Slovensku, to znamená, že predpokladala, že sa na Slovensku utvorí taký samosprávny systém, ktorý zaručí národnú, kultúrnu a hospodársku slobodu aj neslovanským národom žijúcim na Slovensku.^[8]

Obe strany, Krajinská kresťansko-socialistická strana i Maďarská národná strana, boli združené v tzv. Bloku maďarských opozičných strán. Podľa správy, ktorú obdržalo Policajné riaditeľstvo v Prahe neboli tieto strany vnútorne jednotné, ale rozchádzali sa v názore na poslanie „maďarského živlu“ v Československu. Tieto rozpory „jsou ještě posilovány otázkami osobního rázu, vůdce početně silnější maďarské národní strany nese těžce, že blok je ovládán stranou slabší, totiž křest. soc. stranou, a její vůdcem Dr. Szüllö-m.“^[9] V maďarských politických a žurnalistických kruhoch sa začali kryštalizovať dva tábory: stúpenci G. Szüllöa chceli zotrvať na dovtedajšej politickej línii, kdežto prívrženci poslanca Szent-Iványho zamietli negativistickú maďarskú politiku tvrdiac, že poškodzuje záujmy Maďarov v Československej republike. Rozpory a konflikty medzi oboma táborami boli údajne podnecované samotnými vodcami týchto strán, z ktorých každý chcel strhnúť na seba moc nad blokom opozičných strán a podriaďiť maďarské strany v Československu svojej politickej koncepcii.^[10]

Vzhľadom na svoju negativistickú politiku, t.j. rezervovaný postoj voči československému štátu, boli maďarské strany od svojho založenia monitorované bezpečnostnými orgánmi.^[11] V auguste 1933 bola policajnému riaditeľovi z Prezídia Krajinského úradu doručená správa o autonomistickom hnutí na Slovensku. V nej sa písalo, že podľa dôverných informácií sa maďarská vláda usiluje všetkými prostriedkami o to, aby „otázku územnej revízie uviedla pred zraky celej európskej verejnosti ako problém, bez riešenia ktorého není možno zabezpečiť mier a klud v celej strednej Európe a Podunají.“^[12] Maďarská vláda sa podľa tejto správy usiluje o rozduchanie autonomistického hnutia na Slovensku, aby tým oslabilu stabilitu československého režimu a vyvolávala stále väčšiu nespokojnosť v presvedčení, že revizionistické hnutie v Maďarsku a autonomistické hnutie na Slovensku sledujú v praxi jeden a ten istý spoločný cieľ a tým je „odpúťanie“ Slovenska a Podkarpatskej Rusi od Československej republiky. Aktivity, hodnotené štátnymi orgánmi ako iredentistické, pokrývali široké spektrum politického a spoločenského diania tak v rámci maďarskej komunity na Slovensku, ako aj rôzne formy propagandy šírenej zo zahraničia, predovšetkým z Maďarska. V popredí záujmu bezpečnostných orgánov boli tiež predstavitelia maďarských minoritných strán, ale i štátni zamestnanci. Výnosom ministerstva pôšt a telegrafov zo dňa 22. mája 1933, číslo 545/pp-III-33 bolo nariadené sledovať zamestnancov pôšt, ktorí sympatizovali s „politickými smermi nepriateľskými československému štátu“.^[13] Za takéto smery bolo nutné považovať: Komunistickú stranu, Nemeckú národnosocialistickú robotnícku stranu, Národnú obec fašistickú, Maďarskú národnú stranu a Krajinskú kresťansko-socialistickú stranu. Riaditeľstvo pôšt a telegrafov malo zostaviť zoznam zamestnancov, ktorí boli buď členmi týchto strán, alebo s nimi sympatizovali, aj keď naoko mohli byť organizovaní v iných politických subjektoch.^[14]

Volby v roku 1935 sa konali v čase ešte doznievajúcej hospodárskej krízy, najmä v periférnych regiónoch republiky. Negatívny dopad hospodárskych pomerov na životy veľkej časti obyvateľstva a súčasne hospodársky vzostup aj so životnou úrovňou v nacistickom Nemecku otriasli inklináciou menšinového obyvateľstva k aktivistickej politike a stranám, ktoré ju reprezentovali.^[15] Volby do parlamentu sa konali v máji 1935. No už dávno pred voľbami, v podstate od roku 1933, prebiehala v obciach s vysokým zastúpením maďarského obyvateľstva, čulá agitačná činnosť. Organizovali sa verejné zhromaždenia, rozhovory a prejavy predsedov strán s voličmi a pod. Hovorilo sa o sociálnom postavení maďarských robotníkov a roľníkov, pričom kríza, nezamestnanosť, hlad a exekúcie boli vhodnými argumentmi útoku proti ČSR. Diskutovalo sa aj o menšinových otázkach, maďarskom povedomí atď. Napríklad Jozef Szentiványi na verejnom zhromaždení Maďarskej národnej strany v Leviciach, 14. mája 1933 vysvetľoval

pojmom národnej spolupatričnosti. Podľa neho to znamená, že Maďar kupuje od Maďara, vyhľadáva maďarských lekárov a právnikov, dáva prácu maďarským živnostníkom a zamestnáva maďarských robotníkov. [16] Na tomto zhromaždení rozvíjal problematiku kultúrnej otázky Vojtech Sörös, ktorý hovoril: „Ako z pšeničného zrnka vždy len pšenica môže byť, tak z Maďara len Maďar. Svet má svoje večné a nezmeniteľné zákony a mylí sa človek, keď chce zmeniť svet proti zákonom tohto sveta.“ [17]

29. apríla 1935 sa v Bratislave konala porada maďarských opozičných strán a Spišskonemeckej strany, ktorej sa zúčastnili všetci vedúci činitelia týchto strán, okrem J. Szent-Iványho. Predmetom porady bolo jednanie o spoločnom postupe pri voľbách do krajského zastupiteľstva a okresov. Predstavitelia Maďarskej národnej strany požadovali, aby „Krajská kresťansko socialistická strana aj pri týchto voľbách dodržala volebné súručenstvo, zjednané pre voľby do Národného zhromaždenia, nakoľko vedenie Krajskej kresťansko socialistickej strany sa rozhodlo pre separátny volebný postup v okresoch s odôvodnením, že by týmto spôsobom bolo možné zistiť, ktorá strana je v skutočnosti silnejšia.“ [18] Zástupcovia MNS prehlásili, že v prípade, keď voľby do okresných zastupiteľstiev nebudú prevedené pod spoločnou kandidátskou listinou, bude ich strana aj pri voľbách do krajského zastupiteľstva voliť samostatne. Situácia sa zmenila príchodom bývalého poslanca Horpynku, ktorý v mene skupiny *Sudetendeutscher Völkischer Block* (SVB) oznámil jej uznesenie, že SVB pôjde do volieb spolu s maďarskými opozičnými stranami. V dôsledku tohto prehlásenia bola uzavretá dohoda medzi KKSS a MNS. Podľa nej mali tieto dve strany ísť spoločne len pri voľbách do krajského zastupiteľstva, do okresných zastupiteľstiev mali ísť samostatne, s výnimkou, že i v tomto prípade, ak to budú okolnosti vyžadovať, môže byť dodržaný spoločný postup. Podľa správy Prezídia ministerstva vnútra mali maďarské opozičné strany z tohto spojenia výhody, nakoľko sa nemecká skupina zaviazala „doplniť zbytky maďarských hlasov na celý mandát aj v tom prípade, keby Nemci týmto spôsobom boli prinútení aj získaný už vlastný mandát rozbiť. Neni preto vylúčené, že *Sudetendeutscher Völkischer Block* i pri získaní potrebných voličských hlasov pre jeden mandát do poslaneckej snemovne tento nedostane, pokiaľ bude nútený prípadne prepustiť opozičnej maďarskej skupine potrebný počet hlasov.“ [19]

Pri vyvrcholení predvolebnej kampane v druhom štvrtroku 1935 sa uskutočnilo na Slovensku približne 15 tisíc predvolebných zhromaždení. Došlo priamo k invázii politikov aj do malých dedín. Najviac ich pripravila agrárna strana (6 664), nasledovaná ľudovou stranou (1 624) a sociálnou demokraciou (1 584). Najviac zakázaných predvolebných schôdzí bolo organizovaných maďarskými stranami (208), nasledovali komunistické (183) a zhromaždenia ľudovej strany (68). V menšej miere sa represálie týkali aj vládných strán. [20]

Podľa Prezídia Krajského úradu bolo údajne isté, že maďarské opozičné strany dostávajú na voľby finančnú podporu z Maďarska. Ináč by vraj neboli schopné hradiť volebné náklady len zo sumy vyzbieranej z členských príspevkov a z príspevkov členov Národného zhromaždenia, ako aj z volebnej zbierky a to tým menej, lebo „význačnejší členovia, ktorí strany dosiaľ podporovali, nachádzajú sa keď nie v tiesnivom, tak aspoň nie v takom finančnom položení, aby stranám poskytli väčšie dary, ako v rokoch minulých.“ [21]

Podľa správy Prezídia krajského úradu v Bratislave zo 7. mája 1935 menšinový opozičný blok na Slovensku (KKSS, MNS a jednotný front Nemcov na Slovensku) údajne nepracoval vo volebnej agitácii len obvyklými prostriedkami (schôdze, tlač), ale tiež agitáciou od osoby k osobe. Táto osobná agitácia, prevádzaná spoľahlivými dôverníkmi, poukazovala na všeobecné úspechy myšlienky revízie mierových zmlúv. Podľa správy sa „nedá pochybovať, že tento spôsob agitácie, ktorá vo svojej podstate je vlastizradná, môže mať vplyv na niektoré vrstvy menšinového obyvateľstva. Úradom sa preto čo najdôraznejšie ukladá, aby tomuto spôsobu agitácie venovali najbedlivejšiu pozornosť. Agitátori rozširujúci podobné správy nech sú vždy ihneď zatknutí a dodaní súdu.“ [22]

Napriek istým nedorozumeniam pred parlamentnými voľbami v roku 1935 bol docielený jednotný postup KKSS a MNS. Vďaka neobyčajne intenzívnej predvolebnej kampani získali maďarské menšinové strany celkom 9 poslaneckých a 6 senátorských mandátov. Treba však poznamenať, že najmä pri osobnej agitácii sa uchýľovali predstavitelia týchto strán k metódam zastrašovania a to s poukazovaním na blízku realizáciu revízie hraníc.

Po parlamentných voľbách sa so stále väčšou naliehavosťou dostáva na program dňa otázka zlúčenia maďarských opozičných strán, pričom sa uskutočnili i vzájomné konzultácie a porady o otázkach zlúčenia oboch strán.

Už v januári sa na stránkach periodika *Slovák* objavil článok s názvom „Jednotná strana našich Maďarov“ podľa ktorého parlamentné voľby v roku 1935 dokázali, že sila maďarských politických strán na Slovensku

je neotrasiteľná a každý politik musí s touto silou počítať ako sa politickým faktorom. Po májových voľbách došlo k vnútorným zmenám v oboch stranách. Na čele KKSS sa dostal do snemu, ako predseda strany, 34 ročný János Esterházy. Dovtedajší vodca strany, 63 ročný Géza Szüllö, prevzal predsedníctvo spoločného poslaneckého klubu obidvoch strán. Na čele MNS, ako jej predseda, získal miesto v sneme 39 ročný Andor Jaross, kým doterajší vodca strany, 51 ročný János Szent-Ivány prevzal funkciu podpredsedníctva spoločného poslaneckého klubu. [23]. Prvý krok vykonala v tomto smere Maďarská národná strana, ktorá sa na bratislavskom zasadnutí svojho predsedníctva 8. januára 1936 uzniesla ponúknuť Krajinskej kresťansko-socialistickej strane úplné zlúčenie do jednotnej maďarskej strany. Podľa Slováka sa „*nedá vedieť, aké stanovisko zaujmú maďarskí kresťanskí sociáli. V čase príprav katolíckeho bloku, do ktorého kresťansko-sociálna strana, ako strana katolícka, mala by prístup – kresťanským sociálom bude ťažko prijať slúčenie s protestantmi do jednej strany. Taká strana vnútorne bola by rozbitá a na pôde katolíckeho bloku pohybovala by sa rozpačite. S hľadiska národne maďarského však slúčenie oboch strán na spoločnom národnom a kresťanskom menovateľovi nemá nijakej prekážky.*“ [24]

Rozhodnutie o zlúčení strán prijalo vedenie KKSS na svojom zasadnutí v Bratislave 9. marca 1936 a vedenie MNS 10. marca 1936. Zlučovací zjazd sa konal v Nových Zámkoch 21. júna 1936, kde sa napokon tieto dve strany definitívne spojili a prijali názov Zjednotená krajinská kresťansko-socialistická a maďarská národná strana, ale používalo sa aj označenie Zjednotená maďarská strana. Jej predsedom sa stal Andor Jaross, výkonným predsedom bol János Esterházy. Géza Szüllö ostal členom predsedníctva strany a predsedom poslaneckého klubu. [25] Na základe nových stanov sa utvoril krajinský výkonný výbor, ktorý mal mať 60 členov. Poslanci sa stali členmi automaticky. Program strany predstavoval kompromis medzi oboma stranami, bol spojením kresťanského socializmu a nacionalizmu. V národnopolitickej časti zdôrazňoval autonómiu Slovenska a Podkarpatskej Rusi a v jej rámci národnostnú samosprávu pre maďarskú menšinu, používanie maďarského jazyka v úradnom a verejnom živote na Slovensku, uznanie štátneho občianstva všetkým, ktorí v čase ratifikácie Trianonskej zmluvy bývali na území republiky (v praxi – aby štátnymi a verejnými zamestnancami na Slovensku boli tzv. praobyvatelia Slovenska). V druhej časti program požadoval cirkevnú samostatnosť, zriadenie maďarských diecéz, zachovanie cirkevného školstva a cirkevných majetkov. Sociálna časť programu predstavovala zhrnutie rozličných požiadaviek jednotlivých sociálnych skupín. Program ZMS síce neobsahoval otvorenú požiadavku revízie, to ani nebolo možné, ale konkrétne politické kroky indikovali, že myšlienka revízie nebola predstaviteľom strany cudzia. V tomto úsilí sa ZMS orientovala na také politické subjekty, ktoré pôsobili proti integrite štátu. Išlo predovšetkým o spoluprácu so Sudetonemeckou stranou. [26]

Vytvorenie Zjednotenej maďarskej strany našlo odozvu i v slovenských periodikách, napríklad na stránkach novín *Slovák* bolo o novej strane a jej predsedoch napísané: „*Novozvolený predseda Jaross vyzdvihol vo svojej reči, že nová strana je nie stranou triednou, ale celonárodnou a odmieta myšlienku náboženského boja. Poslanec Esterházy vyhlásil, že má dôveru v predsedovi Jarossovovi a prosí, aby dosavádní členovia maďarskej národnej strany mali tiež dôveru voči nemu (Esterházymu), ako bývalému predsedovi kresť.-soc. strany. Na konci bol prijatý návrh Jarossov, aby deň 21. júna bol zasvätený ako sviatok pamiatke sjednotenia sa Maďarov a v tento deň každoročne budú sa oslavovať sjednocovateľské snahy v radoch Maďarov, bývajúcich na Slovensku a na Podkarpatskej Rusi.*“ [27]

Podľa správy zaslanej Predsedníctvu ministerskej rady v Prahe dňa 25. júla 1936 získala v novej, Zjednotenej maďarskej strane, „*maďarská národná strana paritu so stranou maďarských kresťanských socialistov, ktorou bola vždy zatlačovaná do pozadia. ... Vedúci činitelia týchto strán sú toho názoru, že terajšia politická situácia ak vnútorná, tak aj zahraničná, je veľmi priaznivá k zahájeniu intenzívnej činnosti v jednotnej strane Maďarov v Československu za maďarské požiadavky.*“ [28]

Poslanec G. Szüllö prehlásil, že je pre Maďarov nutné, prevádzať nasledujúcu politickú činnosť:

- Postaviť proti československej vláde ostrú opozíciu a pripraviť medzi Maďarmi náladu a presvedčenie o nutnosti hlasovania ľudu v maďarskej otázke.
- Vytvárať v zahraničí ešte silnejšiu propagačnú činnosť a neustále predkladať v Ženeve žaloby proti Československu.
- Na základe provizórnej dohody s Henleinovou stranou prevádzať propagandu síce samostatne, ale pri otázkach týkajúcich sa záujmov oboch strán, podávať sťažnosti Spoločnosti národov súčasne.
- Sudetonemecká strana a spojené maďarské strany majú žiadať nielen kultúrnu autonómiu, ale aj samosprávu a samourčovacie právo.

Spojenie medzi Sudetonemeckou stranou a zjednotenými maďarskými opozičnými stranami bolo za maďarskú stranu zverené Dr. Szillasymu. Zjednoteným maďarským stranám bola maďarským ministerstvom zahraničných vecí sľúbená finančná i morálna podpora, pokiaľ budú dodržiavať jeho

inštrukcie. [29]

Vážnym problémom tejto novej strany bol vzťah k nemeckej menšine, konkrétne k Spišskonemeckej strane a k Andorovi Nitschovi.

Predstavitelia Zjednotenej maďarskej strany už v roku 1936 zvažovali spojenie strany s SdP. Rokovania o zlúčení SdP a ZMS boli za maďarskú stranu zverené Bélovi Szillassymu. Tento plán, podľa archívnych dokumentov, dojednal maďarský minister zahraničných vecí Kálmán Kánya s vládnymi kruhmi v Berlíne a jeho prevedením mal poveriť Gézu Szüllö-a a Bélu Szilassy-ho. [30]

Aj pri návšteve Konrada Henleina v Bratislave dňa 27. apríla 1936 bolo na schôdzi predsedníctva KdP rokované o možnostiach spolupráce s maďarskými stranami. V závere stretnutia bola akcentovaná požiadavka, aby sa maďarské strany „vzdali svojho politického vlivu medzi Nemcami, najmä na Spišsku, kde je dosiaľ značná časť týchto pri Zipserdeutsche Partei na ktorej má KdP veľký záujem, aby členstvo tejto strany previedla do svojich rad.“ [31] To znamenalo, že maďarské strany sa mali orientovať na maďarskú menšinu, nemali podporovať Andora Nitscha ani pracovať a pôsobiť medzi nemeckou mládežou. V lete sa však už od takto striktno formulovanej podmienky upustilo.

Dňa 15. apríla 1937 sa v Prahe konalo zasadnutie parlamentného klubu Zjednotenej maďarskej strany, ktoré bolo očakávané s veľkým záujmom, pretože malo riešiť niektoré veľmi dôležité otázky organizačného, politického a menšinového charakteru. Účastníci zasadnutia schválili spoluprácu so Sudetonemeckou stranou. V prijatom dokumente sa zdôrazňovalo, že „v budúcnosti všetky interpelácie a návrhy v parlamente budú podpisovať a podávať obe strany spoločne, zákonodarcovia oboch strán sa dohodnú na spoločnom hlasovaní a návrhy zákonov budú spoločne prejednávané. Táto spolupráca sa postupom času ešte prehĺbi.“ [32] Prvým konkrétnym výsledkom tejto spolupráce bola dohoda, na základe ktorej mali obe strany, ZMS aj SdP, pri obecných voľbách v Bratislave postupovať spoločne, aj keď kandidátky mali podať osobitne.

SdP vzneslo požiadavku úplnej subordinácie ZdP politickým cieľom KdP a zbavenie poslanca Nitscha mandátu. [33] Maďarské predsedníctvo na takúto možnosť nepristúpilo a navrhlo, aby Nitsch po spojení s KdP zostal naďalej poslancom, ale len do konca poslanskej obdobia a potom by už nebol volený. [34] Andor Nitsch proti návrhu a akejkolvek spolupráci so Sudetonemeckou stranou protestoval, pretože sa obával, že „jeho pozícia bude otrasená, nakoľko SdP tvrdí, že ZdP nemá nároku na existenciu.“ [35] Nitschovi však bolo oznámené, že zahraničné záujmy Maďarska vyžadujú užšie spojenie s Henleinovou stranou, nakoľko aj politika Maďarska smeruje k užšiemu spojeniu s Nemeckom. Podľa Nitschovho názoru však Maďarsko udržiavalo s Nemeckom priateľský styk len preto, „lebo malo v skutočnosti strach, aby vlna pangermanizmu nezaplavila i Maďarsko, ktoré by sa stalo nemeckou kolóniou“ . [36]

Celkovo je potrebné konštatovať, že napriek priaznivým podmienkam pre zachovanie identity maďarskej menšiny v demokratických podmienkach československého štátu, sa obe opozičné strany nezmierili so svojim menšinovým osudom a nenašli si celé medzivojnové obdobie cestu k československej štátnosti. Na pôde parlamentu útočili a kritizovali československé pomery a prejavovali nespokojnosť s postavením maďarskej menšiny. Nedostatkom oboch maďarských opozičných strán bolo, že si nevytvorili samostatnú politickú koncepciu, ale podľahli revizionistickému programu medzivojnového maďarského štátu. O závislosti maďarských menšinových politikov na Budapešti svedčí fakt, že o kariére týchto politikov sa nerozhodovalo na Slovensku, ale v Budapešti. Za takejto situácie sa otázky postavenia maďarskej menšiny v Československu stali druhoradé a hlavný smer maďarskej menšinovej politiky sa sústreďoval na deštrukciu štátu a na prípravu podmienok pre realizovanie územnej revízie a mocenských záujmov maďarského štátu. [37]

Zjednotená maďarská strana existovala až do roku 1940, keď vznikla na jej báze Maďarská strana na Slovensku.

The Hungarian minority parties in Slovakia in the 1930s in the archive documents

The status of Hungarian minority has changed after the formation of Czechoslovak Republic. Attitudes of Hungarian inhabitants who lived in Slovakia were not constant to Czechoslovak Republic. They changed under influence of political progress. In Slovakia existed two major Hungarian parties - Országos Keresztényiszocialista Párt and Magyar Nemzeti Párt, beside them there were some minor parties. Országos Keresztényiszocialista Párt and Magyar Nemzeti Párt co-operated with the Zipserdeutsche Partei. Zipserdeutsche Partei during its existence was part of them. Co-operation between these parties (Hungarian parties and Zipserdeutsche Partei) was realized through the election coalitions in 1929 and

1935. Sometimes they organized the Congresses of opposition parties. Hungarian parties still attacked and criticized the situation in Czechoslovakia and pointed to the dissatisfaction with the situation of the Hungarian minority in Slovakia.

[1] SIMON, Attila. Desaťročie hľadania cesty a budovania komunity. In: GABZDILOVÁ, Soňa a kol. *Vybrané aspekty postavenia maďarskej minority na Slovensku v rokoch 1918 - 1929*. Košice : Spoločenskovedný ústav SAV, 2011, s. 11.

[2] *Statistický lexikón obcí na Slovensku*. Úradný soznam miest podľa zákona zo dňa 14. dubna 1920, čís. 266 Sb. zák. a nar. Vydaný Ministerstvom vnútra a Štátnym úradom štatistickým na základe výsledkov sčítania ľudu z 15. 2. 1921. Praha : Ministerstvo vnútra a Štátny úrad štatistický, 1927.

[3] ŠUTAJ, Štefan. Maďarská menšina na Slovensku v odbornej literatúre po roku 1989. In: ŠUTAJ, Štefan (Ed.). *Národ a národnosti. Stav výskumu po roku 1989 a jeho perspektívy*. Prešov : Universum, 2004, s. 104.

[4] ĎURKOVSKÁ, Mária. Základné demografické charakteristiky maďarskej menšiny. In: GABZDILOVÁ, Soňa a kol. *Vybrané aspekty postavenia maďarskej minority na Slovensku v rokoch 1918 - 1929*. Košice : Spoločenskovedný ústav SAV, 2011, s. 11.

[5] Magyar Polgári Párt (Maďarska mestská strana), Magyar Jogpárt (Maďarska strana práva), Magyar Nemzeti Munkáspárt (Maďarska robotnícka strana), Országos Paraszt Párt (Krajinská sedliacka strana). Z iniciatívy Agrárnej strany došlo k založeniu Köszatarsaági Magyar Földműves Párt (Republikánska maďarská roľnícka strana). Vzhľadom na malú podporu príslušníkov maďarskej komunity však malo pôsobenie strany len epizodický charakter. OLEJNÍK, Milan. *Politické a spoločenské aktivity maďarskej minority v prizme štátnych orgánov a dobovej slovenskej tlače (1918 - 1929)*. Košice : Spoločenskovedný ústav SAV, 2011, s. 7.

[6] DEÁK, Ladislav. *Slováci v maďarskej politike v rokoch 1918 - 1939*. Bratislava : Slovakia Plus, 1996, s. 39.

[7] Štátny archív (ďalej ŠA) Levoča, fond (ďalej f.) Spišská župa (ďalej SŽ), škatuľa (ďalej š.) 131, č. 729/1929, Správa o schôdzke Krajinskej kresťansko-socialistickej strany.

[8] ZELENÁK, Peter. Krajinská kresťansko-socialistická strana. In: LIPTÁK, L.: *Politické strany na Slovensku 1860 - 1989*. Bratislava : Archa, 1992, s. 150-158.

[9] Slovenský národný archív (ďalej SNA) Bratislava, f. Policajné riaditeľstvo (ďalej PR), š. 252, č. 252/314, Maďarské opozičné strany - rozpory.

[10] SNA Bratislava, f. PR, š. 252, č. 252/314, Maďarské opozičné strany - rozpory.

[11] OLEJNÍK, Milan. Vzťahy slovenskej a maďarskej komunity na Slovensku v období prvej ČSR a po roku 1989 - rozdiely a podobnosti. In: *Národ a národnosti na Slovensku v transformujúcej sa spoločnosti - vzťahy a konflikty*. Prešov : Universum, 2005, s. 132-144.

[12] SNA Bratislava, f. PR, š. 752, b.č., Autonomistické hnutie na Slovensku.

[13] ŠA Žiar nad Hronom, f. Okresný úrad Nová Baňa (ďalej OúNB), š. 10, č. 635/33 prez., Poštovní zamestnanci hlásiaci sa k politickým hnutiam štátu nepriateľským.

[14] Zoznam podozrivých zamestnancov mal byť zaslaný ministerstvu vnútra s tými to údajmi:

či je zamestnanec členom strany nepriateľskej československému štátu (ak áno, ako dlho), alebo či s ňou sympatizuje;

či za stranu alebo v strane vykonáva nejaké funkcie a ak áno, aké;

ako sa zúčastňuje na činnosti strany (účasť na prejavoch, schôdzach, agitácia), prípadne, z čoho sa dajú usudzovať jeho sympatie so stranou (podporovanie strany, styky s hlavnými predstaviteľmi strany, činy, výroky);

či odoberá časopisy strany;

pokiaľ sa jedná o zamestnanca, ktorý zo strany vystúpil, má príslušný úrad zistiť, či sa tak naozaj stalo, alebo či jeho vystúpenie bolo len naoko;

aké sú majetkové a rodinné pomery sledovaných zamestnancov.

ŠA Žiar nad Hronom, f. OúNB, š. 10, č. 635/33 prez., Poštovní zamestnanci hlásiaci sa k politickým hnutiam štátu nepriateľským.

[15] ZEMKO, Milan. Politické strany prvej ČSR v siločiach národných antagonizmov a dočasnej spolupráce. In: Ivaničková, Edita a kol. *Z dejín demokratických a totalitných režimov na Slovensku a v Československu v 20. storočí*. Bratislava : Historický ústav SAV vo vydavateľstve Prodoma, 2008, s. 41.

[16] NA ČR, f. PMR, š. 575. Maďarská strana národná, verejné shromáždění, konané 14. května 1933 v Levicích.

[17] NA ČR, f. PMR, š. 575. Maďarská strana národná, verejné shromáždění, konané 14. května 1933 v Levicích.

[18] NA ČR, f. PMR, š. 218, Opošiční strany na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Volební přípravy, č. 3876/35.

[19] NA ČR, f. PMR, š. 218, Opošiční strany na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Volební přípravy, č. 3876/35.

[20] BYSTRICKÝ, Valerián. K niektorým politicko-spoločenským otázkam vývoja Slovenska v rokoch 1935 - 1938. In: *Forum Historiae*, 2010, roč. 4, č. 1.

Dostupné na internete: <http://forumhistoriae.sk/documents/10180/11520/bystricky.pdf>

[21] SNA Bratislava, f. PR, š. 253, Politické strany na Slovensku a Podkarpatské Rusi s s autonomistickým programom, ich finančná podpora.

[22] ŠA Levoča, pobočka Spišská Nová Ves, f. Okresný úrad v Gelnici 1923 - 1945, š. 49. Maďarsko-nemecké opošičné strany na Slovensku; spôsob volebnej agitácie.

[23] *Slovák*, 11. januára 1936, Jednotná strana našich Maďarov, s. 1.

[24] *Slovák*, 11. januára 1936, Jednotná strana našich Maďarov, s. 2.

[25] V politike ZMS v roku 1938 bola už jasne proklamovaná požiadavka pripojiť k Maďarsku územia, na ktorých žije obyvateľstvo maďarskej národnosti. NA ČR, f. PMR, š. 575, č.j. 15.965, Maďarské opošiční strany na Slovensku, sjednocení, č. 6145/21/S.

[26] LIPTÁK, Ľubomír (Ed.). *Politické strany na Slovensku 1860 - 1989*. Bratislava : Archa, 1992, s. 213-218.

[27] *Slovák*, 24. júna 1936, Sjednotenie opošičných Maďarov, s. 2.>

[28] NA ČR, f. PMR, š. 575, Maďarské opošiční strany na Slovensku, sjednocení, č. 15.965.

[29] NA ČR, f. PMR, š. 575, Maďarské opošiční strany na Slovensku, sjednocení, č. 15.965.

[30] NA ČR, f. PMR, š. 575, Maďarské opošiční strany na Slovensku, sjednocení, č. 6145/21/S.

[31] NA ČR, f. PMR, š. 575, č.j. 15.965, Maďarské opošiční strany na Slovensku, sjednocení, č. 6145/21/S.

[32] NA ČR, f. PMR, š. 575, č.j. 5161/37, Sjednotená krajinská kresťansko-sociálna a Maďarská národná strana - parlamentný klub, č. 206/37S.

[33] ŠA Levoča, pobočka Poprad, f. Okresný úrad (ďalej OÚ) Kežmarok, š. 28, č. 989/37, Zipser Deutsche Partei v Kežmarku - vývoj pomerov.

[34] SNA Bratislava, f. Krajinský úrad (ďalej KÚ), š. 261, č. 989/937, Zipser Deutsche Partei v Kežmarku - vývoj pomerov.

[35] NA ČR, f. PMR, š. 575, č.j. 8367/1937, Sjednotená krajinská kresťansko-sociálna a Maďarská národná strana - informácia, č. 206/37S.

[36] ŠA Levoča, pobočka Poprad, f. OÚ Kežmarok, š. 28, č. 989/37, Zipser Deutsche Partei v Kežmarku - vývoj pomerov.

[37] DEÁK, L. *Slováci v maďarskej politike v rokoch 1918 - 1939*, s. 39.